بررسی پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش با بستر سینوسی توسط مدل Flow 3D

سید محمد طباطبایی^{او۲}، محمد حیدرنژاد ^۲*، امین بردبار^۳

۱-گروه علوم و مهندسی آب، واحد علوم و تحقیقات خوزستان، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران ۲- گروه علوم و مهندسی آب، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران ۳- گروه علوم و مهندسی آب، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی ، اهواز، ایران

تاريخ پذيرش: ١/٢٥ /١٣٩٩

تاریخ دریافت: ۲۵/ ۱۳۹۵/۱۱

چکیدہ

واژههای کلیدی: بستر سینوسی، پرش هیدرولیکی، حوضچه آرامش، مدل Flow-3D

مقدمه

حوضچه آرامش سازهای است که برای اتلاف انرژی جریان در پاییندست سرریزها، تندآبها و پایانهها احداث میشود. هدف از ساختن آن تشکیل پرش هیدرولیکی در داخل حوضچه میباشد که در این صورت جریان فوق بحرانی، قبل از رسیدن به قسمتهای غیر کف سازی شده رودخانه به جریان زیر بحرانی تغییر حالت داده و از انرژی فوق العاده آن کاسته و از خرابیهای احتمالی جلوگیری می گردد. جهشی که در یک کانال مستطیلی مستقیم و عریض افقی با کف صاف شکل می گیرد، جهش هیدرولیکی کلاسیک نامیده می شود(Chanson, 2015). جهت افزایش کارایی حوضچه های آرامش و کاهش طول

پرش هیدرولیکی، معمولا از ضمائم زبر در کف حوضچه ها استفاده می شود. زبری کف می تواند به صورت های مختلف نظیر سنگچین، موج های سینوسی، ذوزنقه ای، مستطیلی و مثلثی یکپارچه در عرض آبراهه باشد. جهش هیدرولیکی پدیده ای است که موجب استهلاک انرژی در پایین دست سازه های هیدرولیکی می گردد لذا حوضچه های آرامش، محل مناسبی برای ایجاد، کنترل و مهار جهش هیدرولیکی به شمار می آیند و بلوک های داخل این حوضچه ها باعث استقرار جهش در درون حوضچه و استهلاک بخشی از انرژی جنبشی پرش هیدرولیکی و در نتیجه افزایش راندمان حوضچه های آرامش می شوند.

دو فسلنامه على وتحصى مهندس آب-بهارو كامتان ١٣٩٥

راجاراتنام (Rajaratnam, 1968) اولین کسی بود که مطالعات سیستماتیک خود را در زمینه پرش هیدرولیکی روی بسترهای زبر انجام داد. وی پارامتر K (Ke/yı) را به عنوان عامل زبری معرفی نمود که yı عمق جریان ورودی قبل از پرش به بستر زبر و Ke مقاع معادل زبری می باشد. او همچنین بیان نمود که طول پرش Lj بسترهای صاف بطور قابل ملاحظه ای کاهش مییابد.

Abbaspour et al.,) عباسپور و همکاران (Abbaspour et al.,) (2009) به بررسی تجربی پرش هیدرولیکی بر روی ۶ نوع بستر موج دار با شیب موج مختلف پرداختند. شیب موج در محدوده ۲۸۶ تا ۲۸۶/۰ و عدد فرود در محدوده ۲/۸ تا ۲۸۶ قرار داشت نتایج ایشان نشان داد که عمق ثانویه و طول پرش هیدرولیکی بر روی بسترهای موج -دار نسبت به بستر صاف در شرایط هیدرولیکی یکسان کوچکتر است. همچنین بسترهای موجدار برای استهلاک انرژی پرش هیدرولیکی در حوضچه های آرامش با کارایی بهتر قابل استفاده هستند.

توکیای(2005، Tokyay) اثرات بستر موجدار را بر روی پرش هیدرولیکی به صورت آزمایشگاهی مورد بررسی قرار داد. در آزمایشهای وی شیب موج t/s برابر ۲/۰،۰/۱ و ۲/۲۶ بوده و مطالعات در بازه عدد فرود ۲۲–۵ صورت گرفته که نتایج وی نشان می دهد که طول پرش حدود ۳۵ درصد و نسبت عمق ثانویه به اولیه در حدود ۲۰ درصد کمتر از شرایط مشابه در پرش نوع کلاسیک است.

موریس (Morris،1995) مفهوم زبری را مورد بررسی قرار داد. وی فرض کرد افت هد در جریان متلاطم روی بستر زبر، بیشتر ناشی از جریانهای گردابی میباشد. همچنین وی بیان نمود فاصله بین اجزاء زبری میتواند بر تشکیل حرکتهای گردابها تاثیرگذار باشد. چنانچه فاصله بین اجزاء

زبری زیاد باشد گردابها به صورت مستقل تشکیل شده و اگر فاصله خیلی نزدیک باشد سطح زبری به حالت یک سطح صاف عمل مینماید. وی این شرایط را، مبنای تقسیم بندی جریان، روی سطوح زبر بصورت ذیل قرار داد. ۱- جریان با زبری مجزا ۲ –جریان با تداخل

ضعيف ٣ -جريان تقريباً صاف

ایزدجو و شفاعی بجستان (-Eajestan & Shafai)، در تحقیقی به بررسی تأثیر مواج بودن بستر بر روی طول پرش و نوسانات زیر فشار در حوضچههای آرامش از نوع پرش هیدرولیکی پرداختند و در این راستا مقادیر نوسانات زیر فشارهای هیدرودینامیکی در موقعیتهای مختلف زبری و برای شرایط هیدرولیکی متفاوت در محدوده اعداد فرود بین شرایط هیدرولیکی متفاوت در محدوده اعداد فرود دین یاد شده تاثیر نیروهای هیدرودینامیکی و بالابرنده در بستر صاف را مورد بررسی قرار دادند.

نیسی و همکاران (Neisi et al., 2015) به بررسی مقدار کاهش مشخصات پرش هیدرولیکی در اثر وجود زبری های غیر ممتد پرداختند ، نتایج ایشان نشان داد که زبریها می توانند مشخصات پرش شامل طول پرش را بطور متوسط۳۵ درصد و طول غلتاب را ۲۱/۶ درصد کاهش دهند و مؤثرترین شکل در کاهش طول، زبری لوزی شکل بود.

رلور و همکاران، (Ravar et al., 2012) در تحقیقی به بررسی آزمایشگاهی تاثیر آرایش و ارتفاع زبریهای یکپارچه ذوزنقه ای قائم بر مشخصات جهش هیدرولیکی پرداختند. مقایسه نتایج بدست آمده با داده های حاصل از جهش هیدرولیکی بر روی بستر صاف نشان داد که عمق پایاب و طول جهش هیدرولیکی در بستر زبر نسبت به بستر صاف بطور قابل ملاحظه ای کاهش می یابد. گوهری و فرهودی (& Gohari می یابد. کام روصیات جهش هیدرولیکی را محدوده اعداد فرود ۳ تا ۱۰ مورد مطالعه قرار دادند و

بررى پرش ميدروليكى در حوضچه آرامش با بسترسيوى توسط مل Flow 3D

مشاهده کردند که عمق ثانویه جهش بر روی سطوح زبر در مقایسه با سطوح صاف کاهش قابل ملاحظه ای دارد و این کاهش با افزایش فاصله بین زبری ها، شدت می یابد.

علیرغم مطالعات بسیار در این خصوص، مدلهای پیشرفته دینامیک سیالات محاسباتی کمتر بکار گرفته شده است لذا در تحقیق حاضر به بررسی عددی تاثیر سه ارتفاع متفاوت زبری های یکپارچه سینوسی بر مشخصات جهش هیدرولیکی و با اعمال دبی های Flow-3D افزار Flow-3D پرداخته شده است.

روش انجام شبيهسازىها

نرم افزار Flow-3D نرم افزاری چند جانبه و سازگار با شرایط پیچیده جریان در مدل سازی به صورت دو بعدی یا سه بعدی است. این نرم افزار مختص دینامیک سیالات محاسباتی(CFD) است و توسط شرکت Flow Science ارائه شده است. روش حل معادلات در این نرم افزار بر اساس روش حجم محدود است.

معادلات حاکم بر حرکت Flow-3D معادلات حاکم بر حرکت سیال را با استفاده از تقریبات احجام محدود حل می کند. محیط جریان به شبکههایی با سلولهای

لولهای تقسیم بندی میشود که برای هر سلول مقادیر کمیتهای وابسته وجود دارد. یعنی همه متغیرها در مرکز سلول محاسبه می شوند بجز سرعت که در مرکز وجوه سلول حساب می شود (,Maroosi et al.). 2011).

برای مدل سازی فلوم آزمایشگاهی مورد نظر، همزمان از نرم افزار Flow-3D و نرم افزار Autocad استفاده شد. آزمایشات مورد نظر در کانالی با طول، عرض و ارتفاع به ترتيب ۱۲، ۳/۰و ۰/۴ متر انجام گرفت. برجستگی های سینوسی دارای ارتفاع های ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلیمتر هستند و طول موج ۴۰ میلیمتر است. محدوده تغییرات اعداد فرود در این تحقیق بین ۴/۶ تا ۱۲/۲ است. با توجه به اینکه لبه دریچه و زبری های سینوسی از اهمیت زیادی برخوردار هستند، برای مش بندی مدل از تعداد سلولهای مش زیادی استفاده شد و از أنجایی که افزایش تعداد سلول مش، اثر مستقیم بر افزایش زمان هر اجرای نرم افزاری دارد، سعی شد تا به یک حد مشخص از اندازه و تعداد سلول مش دست یابیم تا هم دقت و هم زمان مد نظر قرار بگیرند. لازم به ذکر است که این تقسیمات مش هیچ تاثیری در خطوط جریان ندارند و صرفا جهت مش بندی به کار می روند (شکل ۱).

شکل ۱ – مدل مش بندی شده در Flow-3D

بررسی اثر تغییر شرایط هیدرولیکی بر طول ناحیه غلطاب در حوضچه آرامش با بلو کهای یکپارچه سینوسی

مطابق شکلهای ۲، ۳ و ۴، که بهترتیب نشان دهنده اثر اعداد فرود اولیه ۲/۲، ۶/۲ و ۱۱ هستند و همچنین شکلهای ۵ و ۶ نمودارهای، تغییر توزیع سرعت جریان و عمق آب درون حوضچه و خصوصیات پرش هیدرولیکی در شرایط اعمال ارتفاع بلوکهای ثابت و اعداد فرود مختلف عبوری نشان داده شده است ثابت و اعداد فرود مختلف عبوری نشان داده شده است تا بتوان شاهد اثر تغییر شرایط هیدرولیکی بر مشخصات پرش هیدرولیکی در حوضچه هایی با بلوکهای سینوسی بود.

این نتایج نشان میدهد که با افزایش عدد فرود جریان از ۴/۲ تا ۱۱، طول ناحیه غلطاب و پرش هیدرولیکی افزایش می یابد و در شرایط اعمال بیشترین عدد فرود، شاهد بیشترین طول پرش و غلطاب هستیم و در واقع پرش هیدرولیکی و استهلاک انرژی جریان در طول بیشتری نسبت به شرایطی که اعداد فرود کمتری اعمال شده است، اتفاق می افتد و در شرایط اعمال کمترین عدد فرود این آزمایش ها، کمترین طول ناحیه غلطاب و آشفتگی را شاهد هستیم.

بدین ترتیب در شرایط اعمال اعداد فرود و دبی ها بالای جریان، باید ابعاد و ارتفاع بلوک ها را به منظور استهلاک بیشتر انرژی جریان، تغییر داد و یا در طراحیها، طول حوضچه آرامش را افزایش داد و در نهایت به یک طرح اقتصادی و مناسب دست یافت.

طول نسبی منطقه غلطاب با افزایش عدد فرود جریان و با مقایسه عدد فرود ۲/۲ و عدد فرود ۱۱ که به ترتیب کمترین و بیشترین اعداد فرود اولیه شبیه سازی های این مقاله هستند، حدود ۳۰ تا ۴۰ درصد افزایش می یابد و در شرایط اعمال عدد فرود ۱۱، موج تشکیل شده از پرش هیدرولیکی تا انتهای حوضچه ادامه می یابد و جت آب خروجی از زیر دریچه، تا طول حدود ۲ متری کشیده میشود و چهار تا پنج بلوک ابتدایی تاثیر چندانی بر استهلاک جریان خروجی ندارند.

از این تصاویر خروجی و نتایج شبیهسازیها میتوان نتیجه گرفت که با افزایش عدد فرود جریان، طول ناحیه غلطاب و پرش هیدرولیکی افزایش مییابد و به عبارتی استهلاک انرژی کامل در طول بیشتری اتفاق میافتد.

شکل ۲- نمایش توزیع سرعت پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش با بلوک های سینوسی و عدد فرود ۶/۲

شکل ۳- نمایش توزیع سرعت پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش با بلوک های سینوسی و عدد فرود ۷/٦

شکل ٤- نمایش توزیع سرعت پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش با بلوک های سینوسی و عدد فرود ۱۱

شکل ۵- نمایش تغییرات سرعت پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش با بلوک های سینوسی و عدد فرود

شکل ۲- نمایش تغییرات عمق آب در پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش با بلوک های سینوسی

بررسی اثر تغییر ارتفاع بلوک های سینوسی حوضچه آرامش بر طول ناحیه غلطاب

مطابق شکل های ۲، ۸ و ۹ که نشان دهنده اثر اعمال ارتفاعهای متفاوت بلوک سینوسی و یا نسبتهای مختلف ارتفاع به فاصله بلوکهای سینوسی بر توزیع سرعت و مشخصات پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش و همچنین نمودار شکل ۱۰ که نشان دهنده اغتشاش انرژی در حوضچه آرامش می باشد، تغییر خصوصیات پرش هیدرولیکی در شرایط اعمال عدد فرود جریان ثابت و ارتفاع های مختلف بلوک ۱۰، ۲۰ و ۳۰ میلیمتر نشان داده شده است تا بتوان شاهد اثر تغییر ارتفاع بلوک بر مشخصات پرش در حوضچه های با بلوک های سینوسی بود.

با مقایسه تصاویر دوبعدی و رنگی توزیع سرعت پروفیل طولی خروجی نرم افزار، این نتایج نشان می دهد که با افزایش ارتفاع بلوک ها و یا کاهش نسبت فاصله بلوك ها به ارتفاع أنها طول ناحيه غلطاب و پرش هیدرولیکی کاهش می یابد و در شرایط اعمال

بیشترین ارتفاع بلوک در نظر گرفته شده برای این تحقیق شاهد مستغرق شدن پرش در همان ابتدای خروج جریان از زیر دریچه هستیم و جریان خروجی به سرعت مستهلک می شود و طول پرش با افزایش ارتفاع بلوک ها کاهش می یابد و در مقایسه جریان خروجی از زیر دریچه برای دو ۲۵/۰ و t/s= ۰/۷۵، طول ناحیه غلطاب ۴۰ تا ۵۰ سانتی متر کمتر می شود. بر اساس خروجی های تصویری بدست آمده از

شبیه سازی عددی، طول نسبی منطقه غلطاب با افزایش ارتفاع بلوک و یا کاهش نسبت ارتفاع بلوک ها به فاصله آنها و در مقایسه ۲۵/۰ و t/s= ۰/۷۵، حدود ۳۰ تا ۳۵ درصد کاهش می یابد.

از این تصاویر خروجی و نتایج شبیه سازی ها می توان نتيجه گرفت که با افزايش ارتفاع بلوک ها و يا افزایش نسبت ارتفاع به فاصله بلوک های سینوسی، پرش هیدرولیکی و استهلاک انرژی کامل جت جریان خروجی از زیر دریچه در طول کمتری نسبت به شرايطي كه ارتفاع بلوك ها كم باشد، اتفاق مي افتد.

بررى برش مىدردىكى د. موضحية آرامش با بسترسيوى توسط مل Flow 3D

شکل ۲− توزیع سرعت پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش با بلوک های سینوسی با نسبت t/s=۰,۷٥

t/s =∙,۵

شکل ۹- توزیع سرعت پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش با بلوک های سینوسی با نسبت t/s =•,۲٥

شکل ۱۰- نمایش اغتشاش انرژی آب در پرش هیدرولیکی در حوضچه آرامش با بلوک های سینوسی

دو فسلنامه علی و تحضمی مهندسی آب-بهارو تابیتان ۱۳۹۵

در حوضچه آرامش با بلوک سینوسی

نمایش سه بعدی توزیع سرعت و الگوی جریان

در تحقیقات آزمایشگاهی با عکسبرداری بصورت

مستقیم از نیمرخ طولی پرش آبی و رقومی کردن

عکس ها با استفاده از نرم افزار گرافر، اطلاعات مربوط به پروفیل سطح آب در پرش ثبت می شود و این در

حالی است که خروجی های نرم افزار Flow-3D

بسیاری از پارامترها و خصوصیات پرش هیدرولیکی را

به صورت تصاویر رنگی و به خوبی و با دقت بالا نمایش می دهند. در شکل ۱۱، تصویر سه بعدی توزیع

سرعت و الگوی جریان خروجی نرم افزار نمایش داده

پرش هیدرولیکی تشکیل شده و استهلاک انرژی نمایان است. پروفیل سطح آب تشکیل شده نیز در شکل ۱۱ بخوبی نمایش داده شده است.

در این تحقیق بمنظور شبیه سازی آشفتگی جریان و پرش هیدرولیکی تشکیل شده در حوضچه های با Two- مای سینوسی، از مدل آشفتگی -Two equation(k-e) استفاده شد که با توجه به نتایج بدست آمده از دقت خوبی در شبیهسازی آشفتگی بدست آمده از زیر دریچه و پرش هیدرولیکی در جریان خروجی از زیر دریچه و پرش هیدرولیکی در حوضچه های آرامش با بلوک های سینوسی برخوردار است.

شکل ۱۱- تصویر سه بعدی عبور جریان از زیر دریچه و تشکیل پرش هیدرولیکی

نتيجه گيري

با افزایش عدد فرود جریان، طول ناحیه غلطاب و پرش هیدرولیکی افزایش می یابد و به عبارتی استهلاک انرژی کامل در طول بیشتری اتفاق میافتد و طول نسبی منطقه غلطاب با افزایش عدد فرود جریان و با مقایسه عدد فرود ۲/۴ و عدد فرود اولیه شبیه به ترتیب کمترین و بیشترین اعداد فرود اولیه شبیه سازی های این تحقیق هستند، حدود ۳۰ تا ۴۰ درصد افزایش مییابد. در شرایط اعمال عدد فرود ۱۱ موج

ادامه می یابد و جت آب خروجی از زیر دریچه، تا طول حدود ۲ متری کشیده می شود و چهار تا پنج بلوک ابتدایی تاثیر چندانی بر استهلاک جریان خروجی ندارند. طول پرش با افزایش ارتفاع بلوک ها کاهش می یابد و در مقایسه جریان خروجی از زیر دریچه برای می یابد و ۲۰/۷ و ۲/۷ =t/s طول ناحیه غلطاب ۴ تا ۵۰ سانتی متر کمتر می شود، طول ناحیه غلطاب با افزایش ارتفاع بلوک و یا کاهش نسبت ارتفاع بلوک ها به فاصله آنها و در مقایسه ۲۵/۰ و ۲/۷۵ =t/s حدود ۳۰ تا ۳۵ درصد کاهش می یابد. با افزایش ارتفاع

بررى برش مدروكي د وضير آرامش بسترسيوى توسط مل Flow 3D

equation(k-e) از دقت خوبی در شبیه سازی آشفتگی جریان خروجی از زیر دریچه و پرش هیدرولیکی در حوضچه های آرامش با بلوک های سینوسی برخوردار است. بلوک ها و یا افزایش نسبت ارتفاع به فاصله بلوک های سینوسی، پرش هیدرولیکی و استهلاک انرژی کامل جت جریان خروجی از زیر دریچه در طول کمتری نسبت به شرایطی که ارتفاع بلوک ها کم باشد، اتفاق می افتد. در تحقیقات انجام شده مدل آشفتگی -Two

منابع

1- Abbaspour, A., Hosseinzadeh Dalir A., Farsadizadeh, D. and Sadraddini, AA. 2009. Effect of Sinusoidal Corrugated Bed on Hydraulic Jump Characteristics. Water & Soil Sci. J. Tabriz University. 19(1): 13-26. (In Persian)

2- Chanson, H. 2015. Energy Dissipation in Hydraulic Structures. CRC Press. T & F.178.

3- Gohari, A. and Farhoudi, J. 2009. The characteristics of hydraulic jump on rough bed stilling basins. Proceedings of the 33rd IAHR Congress, Water Engineering for a Sustainable Environment, Vancouver, British Columbia, August: 9-14.

4- Izadjoo, F. and Shafai Bejestan, M. 2007. Corrugated bed hydraulic jump stilling basin. App. Sci. 7(8): 1164-11610. (In Persian)

5- Maroosi, M., Roshan, R. and Sarkardeh, H. 2014. Analysis and Design with FLOW-3D Software. Fadak-Isatis publication. 345 p. (In Persian)

6- Morris, H.M. 1995. A new concept of flow in rough conduits Transaction. ASCE, 120: 373-398.

7- Neisi, K., Shafai Bejestan, M., Ghomshi, M. and Kashefipoor, S. M. 2015. Investigation of Hydraulic Jump Characteristics at Roughened Bed of Sudden Expansion Stilling Basin. J. Irrig. Sci. Eng. 37(2): 83-93. (In Persian)

8- Rajaratnam N.1968. Hydraulic jump on rough bed. Transaction of the Engineering Institute of Canada, 11(2):1-8.

9- Ravar, Z., Farhoudi, J. and Najandali, A. 2012. Effect of Vertical Trapezoidal Rough Bed on Hydraulic Jump Characteristics and Energy Loss. J. Water & Soil. Vol. 26, No. 1, Mar-Apr 2012, p. 85-94. (In Persian).

10-Tokyay, N.D. 2005. Effect of channel bed corrugations on hydraulic jumps. In: Impacts of Global Climate Change Conference, EWRI, May, Anchorage, Alaska, USA: 408-416.